

**Televisieuitzendingen van het
Nederlands Audiovisueel Archief
1951-1955**

Madelon Pallas

NAA-werkuitgave no.20

**Nederlands Audiovisueel Archief Amsterdam
Zeeburgerkade 8, 1019 HA Amsterdam
tel. (020) 665 29 66 / fax. (020) 665 90 86**

© NAA - 1999

INHOUDSOPGAVE

Verantwoording	I
Lijst van afkortingen	IV
Inleiding	V
Inventarisatie	
1951	1
1952	1
1953	11
1954	22
1955	31
Televisieuitzendingen waarvan de uitzenddatum onduidelijk is	83
Eurovisieuitzendingen: gerelayeerde programma's	103
Registers	
Verklaring bij de registers	107
Register op datum	109
Alfabetisch register	149

VERANTWOORDING

In december 1997 werd mij gevraagd in de vorm van een stage onderzoek te gaan doen naar programma's uit de eerste jaren van de Nederlandse televisie. Tijdens mijn studie Film- en Televisiewetenschappen (Universiteit van Amsterdam) werd over deze periode altijd snel heengegaan. Er werden immers maar weinig programma's uitgezonden in die tijd en vergeleken met de latere periodes is er dan ook niet veel om te bestuderen. Vanaf de jaren zestig wordt er dieper op het televisieaanbod ingegaan, omdat er vanaf die tijd veel meer programma's waren. Om echter eens grondig te onderzoeken hoeveel er nog daadwerkelijk in de collecties van het Nederlands Audiovisueel Archief te vinden was, leek mij een uitdaging. Aangezien ook binnen het archief deze periode weinig aandacht heeft gekregen was het een mooie klus om de informatie over die jaren bij elkaar te zoeken.

Voor het overzicht van programma's die in die jaren zijn uitgezonden heb ik gebruikgemaakt van omroepgidsen (voornamelijk de *AVRO Bode*) en de jaarverslagen van de NTS in combinatie met die van de diverse omroepen. Overigens boden alleen de VARA en de VPRO echt uitgebreide verslagen van de televisieuitzendingen over alle jaren. Hieruit kwam een flinke waslijst met titels, waarmee ik verder kon werken. Aangezien over de periode 1-10-1953 t/m 9-4-1954 en het hele jaar 1955 bovendien de logboeken aanwezig waren, zijn de programmagegevens uit die periodes vrijwel zeker correct. De logboeken geven een gedetailleerd overzicht van wat er per avond is uitgezonden: de totale lengte van de uitzending (meestal ongeveer anderhalf uur), hoe lang de pauzes duurden, of er storing was geweest enz. In deze logboeken stond ook vaak de begin- en eindtijd van de programma's vermeld en dus de duur van de uitzending. Aangezien ik deze informatie slechts voor een gedeelte van de programma's beschikbaar had, heb ik de programmaduur niet bij de titels in deze werkuitgave vermeld.

Aan de hand van de titels op deze lijst ben ik gaan zoeken naar nog bestaande programma's. Via de computer vond ik flink wat titels, maar ook heb ik alle titels proberen te vinden in de kaartenbakken. Tot het begin van de jaren tachtig is het hele archief op systeemkaarten bijgehouden. De meeste titels zijn inmiddels wel in de computer ingevoerd, maar er zijn altijd programma's die wegens typefouten of verkeerde data niet door de computer 'opgehoest' kunnen worden bij het gebruiken van een bepaalde zoekactie. Al snel bleek dat het zoeken naar sommige programma's weinig opleverde: toneelstukken en variété bijvoorbeeld kon ik al snel overslaan evenals de titels van programma's die meerdere keren werden gebruikt. Een programma als *GASTENBOEK* bijvoorbeeld komt vele malen voor, maar nadat ik   n keer het kaartje 'Gastenboek' had opgezocht bleek al dat er niets uit de jaren vijftig aanwezig was. Toen ik bijna klaar dacht te zijn kwam Peter Carlier aanzetten met een project 'Film Oud II', waarvan het materiaal nog grotendeels ontsloten moest worden. Een gedeelte was echter al wel geinventariseerd en daar zat ook materiaal uit 'mijn periode' bij. De kans is ook groot dat in het nog te inventariseren materiaal meer programma's zitten uit de periode 1951-1955.

Ondanks verscheidene pogingen om onzekerheden op te lossen is dit mij niet altijd gelukt. De exacte uitzenddata van bewaarde programma's zijn niet altijd bekend en ook in de kranten is niet meer na te gaan welke programma's zijn uitgezonden. Daar werd immers niet over elk programma geschreven, laat staan over afzonderlijke journaalitems. Een onderzoek in het archief van de Centrale Commissie voor de Filmkeuring - in de jaren vijftig werden alle

televisieprogramma's die film als drager hadden (vaak achteraf) door deze instantie gekeurd - was binnen de beperkte duur van mijn stage niet te realiseren. De lijst met de programma's waarvan de uitzenddatum niet precies bekend is staat apart in deze werkuitgave afgedrukt.

In deze werkuitgave staat in de eerste plaats een overzicht van de nog bestaande televisieprogramma's uit de periode 1951-1955, voor zover bewaard bij het NAA. Wel zou het kunnen zijn dat sommige films zich niet meer in de blikken bevinden. Het spreekt voor zich dat ik dit niet allemaal heb kunnen controleren. Dit betekent echter niet dat het overzicht compleet is. Niet alleen is er dus nog materiaal dat nog ontsloten moet worden, maar ook worden er elders programma's bewaard, zoals bij de omroepen en in andere filmarchieven. Zo zijn de Britse documentaires *TEA FROM NYASSALAND* (KRO, 11-12-1951), *STEPS OF THE BALLET* (KRO, 8-1-1952) en *DE INSTRUMENTEN VAN HET ORKEST* (AVRO, 6-5-1952) bij het National Film & Television Archive in Londen te vinden en heeft het Nederlands Filmmuseum een exemplaar van onder meer *DOOD WATER* (NTS, 1-9-1954), *HET WONDER DER BLOEMEN* (VARA, 12-11-1954) en *DE ROVERSSYMFONIE* (VPRO, 2-2-1955).

Hoe dient de informatie in deze gids nu gebruikt te worden? Het is belangrijk om te vermelden dat het feit dat een programma in deze werkuitgave staat, niet automatisch betekent dat het gehele programma nog aanwezig is. Soms betreft het een paar items uit een journaal, in andere gevallen gaat het om een stukje van een documentaire of een filminlas van een toneelstuk. Soms is wel het beeld maar niet het geluid bewaard, of andersom.

Bij elke uitzending staat een aantal gegevens vermeld, beginnende met de titel. Hoewel in de meeste gevallen de titel in jaarverslag, gids en computer dezelfde is, was er een aantal programma's dat meerdere titels kreeg toebedeeld. In dat geval staan er ook twee titels genoemd.

Bijvoorbeeld: *Titel:* WE LIVE BY THE RIVER

Andere titel: LONDEN

Vervolgens staat de datum van de uitzending vermeld. Daaronder staat de omroep genoemd, hiermee wordt de zendgemachtigde bedoeld die de bewuste avond de uitzending verzorgde. Een groot aantal programma's werd als gezamenlijk programma de lucht ingestuurd, waarbij soms alle omroepen samenwerkten. Om het geheel zo overzichtelijk mogelijk te houden staat deze informatie echter niet in de werkuitgave genoemd. Een uitzondering hierop vormen de programma's die uitsluitend onder de noemer 'gezamenlijk programma' in het NTS jaarverslag vermeld stonden.

Vervolgens worden de medewerkers vermeld, voor zover ze in het NTS-jaarverslag of in de logboeken als medewerkers staan. Meestal is dit overzicht echter incompleet en bovendien zijn de functies waarin mensen aan het programma meewerkten niet genoemd. Zeker in de eerste jaren kan dit wat misleidend zijn, omdat bijvoorbeeld ook de gasten en geïnterviewden als medewerkers genoemd kunnen worden.

Na eventuele opmerkingen volgen de technische gegevens en de beschrijving. Bij de technische gegevens kan men achtereenvolgens aantreffen:

* de tijdsduur in minuten en seconden: bijvoorbeeld 11'15";

* het dragernummer (DN), bestaande uit

a) een getal in combinatie met een letter, waarbij de letters K, M en G de grootte van het filmblik aanduiden: bijvoorbeeld K43334 of 11684M;

b) een nummer van vijf cijfers, dit is het filmnummer dat men kan aantreffen in het bliknummer (a). Waarbij in combinaties het filmnummer als eerste wordt genoemd:

bijvoorbeeld 61333 + 11819M;

c) een nummer beginnend met 625/..., dit zijn films die veelal nog niet gerestaureerd zijn en gevolgd worden door de aanduiding Film Oud;

d) Van de nummers van programma's bij NAA-Den Haag worden genoemd: archiefnummer, stocknummer en videonummer.

* de drager zelf: film - gevolgd door een combinatie letter en cijfer (A1, B4 etc.) die de volgorde van films aanduiden. Film A1 staat als eerste op een rol, A4 als vierde.

* het formaat van de film: 35mm of 16mm.

* het geluid: CO of SM ook wel aangeduid als geluidsnegatief met daarbij eventueel een dragernummer (bijvoorbeeld COA1). Als er niets over het geluid vermeld staat is alleen de beelddrager bewaard.

* eventuele andere dragers, zoals BCN, VHS en Umatic met de bijbehorende nummers.

* als laatste staat de vindplaats binnen het NAA vermeld, NAA-Amsterdam, NAA-Den Haag of NAA-FBA.

Alle materiaal is zwart-wit. Bij het materiaal Film Oud staat tevens de kwaliteit van het materiaal genoemd als dit niet goed is.

Het geheel wordt afgesloten met een korte beschrijving. Omdat de tijd mij ontbrak om alle programma's te bekijken zijn de programma-beschrijvingen gebaseerd op wat ik heb aangetroffen in de computer en de kaartenbak. Lange beschrijvingen van het materiaal dat bij NAA-Den Haag bewaard wordt zijn ingekort.

Als bijlage zijn twee registers opgenomen, één op datum en één op titel. De index op titel is alfabetisch en noemt alle programma's die uitgezonden zijn (dus ook die niet bewaard zijn gebleven), met daarbij een verwijzing naar de uitzenddatum. In het register op uitzenddatum is de volgende informatie te vinden: datum, omroep, programmatitel, categorie waarin het programma valt en een sterretje (*) als het programma bij het NAA te vinden is. Zo kan de gebruik(st)er in één oogopslag zien of het programma er nog is.

Naast de twee registers is ook een lijst met Eurovisie-uitzendingen opgenomen als bijlage. Omdat deze programma's steeds door omroepen uit andere landen werd verzorgd heb ik ervoor gekozen ze niet in het register op datum op te nemen. Uitsluitend de uitzendingen die door Nederlandse omroepen werden verzorgd staan in het register op datum. Ook hier is met een sterretje aangegeven of het programma er nog is.

Eén belangrijke bron voor de programma-geschiedenis van de Nederlandse televisie is niet in deze werkuitgave opgenomen: de collectie studio-foto's in het NAA-fotoarchief. In de televisiestudio's was vanaf de eerste uitzending een fotograaf aanwezig die opnamen maakte van wat er die middag of avond in de studio gebeurde. Voor de jaren vijftig is deze collectie inmiddels geheel ontsloten. In het geval dat er geen bewegend beeld of geluid van een televisieprogramma uit de onderhavige periode is overgeleverd, loont het dus altijd de moeite om na te vragen of er misschien foto's van zijn.

Een groot aantal mensen heeft mij geholpen bij de totstandkoming van deze werkuitgave. Enkele van hen wil ik in het bijzonder bedanken. Ten eerste Bert Hogenkamp en Conny Herben voor de begeleiding en de grote mate van vrijheid waarin zij mij lieten werken. Verder bedank ik Giel Bessels voor zijn hulpvaardigheid in het fotoarchief, Peter Carlier voor het wegwijs maken in de kaartenbakken en het voortdurend vinden van nieuwe informatiebronnen, Joke Vriezokolk van de

NAA-bibliotheek in Amsterdam, Peter van Tulder van het NAA-Omroepmuseum en Jan Pet voor zijn kennis van het materiaal in Amsterdam.

Madelon Pallas
juni 1998

LIJST VAN AFKORTINGEN

AR	Archiefband
AVRO	Algemeene Vereeniging Radio Omroep
BBC	British Broadcasting Corporation
BCN	1 inch beeldband
B-materiaal	Ongemonteerd materiaal
CO	optisch geluid (Common Optical)
DN	Dragernummer
Filminlas	stuk film in live programma
G (als in 12189G)	Groot
K (als in K43326)	Klein
KNMI	Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut
KRO	Katholieke Radio Omroep
M (als in 17982M)	Middel
mm	millimeter
NAA	Nederlands Audiovisueel Archief
NAA-FBA	Film- en Beeldbandarchief van het NAA, Hilversum
NCRV	Nederlandse Christelijke Radio-Vereniging
neg.	negatief
NFM	Nederlands Filmmuseum
NTS	Nederlandse Televisie Stichting
onb.	onbekend
pan.	panorama shot: horizontale rondgaande camera-beweging
rijer	opname met rijdende camera
SM	magnetisch geluid (Separaat Magnetisch)
TD	Digi-Beta
Telerecording	Televisieregistratie op film (16mm)
U-matic	3/4 inch low band (beeldbandsysteem)
V	viewingkopie
VARA	Vereniging van Arbeiders Radio Amateurs
VHS	Video Home System

INLEIDING

Begin 1989 besloot de gemeenteraad van Bussum dat Studio Irene, de eerste televisiestudio van Nederland, moest worden afgebroken. Vanuit deze studio werd op 2 oktober 1951 een nieuw massamedium geïntroduceerd, waar menigeen het vandaag de dag niet meer zonder kan stellen. Erik de Vries, de eerste cameraman en regisseur van de Nederlandse televisie, zei in het KRO programma *Brandpunt* (10-2-1989): 'We hebben helemaal niets meer om te bewijzen hoe fantastisch die eerste uitzendingen waren'. Maar er gingen destijds ook wel andere stemmen op over de kwaliteit van de uitzendingen: televisie was vooral amateuristisch, er was aan begonnen zonder goede voorbereiding, de uitzendingen werden geplaagd door storingen, geplande uitzendingen gingen dikwijls niet door, enzovoorts. Vooral van de culturele elite kwam er niets dan kritiek. Maar alvorens verder in te gaan op de verdeelde houdingen ten opzichte van de televisie zal ik eerst even terugkijken op die eerste jaren. En vooral op de ontwikkelingen die daaraan vooraf gingen, toen bijna niemand beseftte tot wat een enorm succes dit medium later uit zou groeien.

Voorgeschiedenis

In de jaren twintig en dertig was er een wedloop gaande tussen Groot-Brittannië en Duitsland, wie er als eerste werkende televisie zou ontwikkelen. Uiteindelijk kwam Duitsland als eerste met een uitzending, tijdens de Olympische Spelen in eigen land in 1936. In de jaren twintig stond televisie ook op de agenda van de omroepen in Nederland, maar van een actief beleid om daadwerkelijk met televisie te beginnen was geen sprake. Toch lag alles vóór de Tweede Wereldoorlog al klaar om met met uitzendingen te kunnen komen. Nederland had de ontwikkelingen in het buitenland gevolgd en wilde niet achterblijven. Philips was enthousiast en presenteerde experimentele uitzendingen op jaarbeursen. In 1936 stelde de overheid een televisie-commissie in die de zaak in goede banen moest leiden. Toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak werd de introductie van nationale uitzendingen uitgesteld. Dit is de ene, veel gehoorde versie. Maar er was ook een andere, waarin de betrokken partijen zeer terughoudend tegenover de introductie van het medium stonden. Philips was bang dat de mensen geen nieuwe radiotoestellen meer wilde kopen, in afwachting wat er met de televisie zou gebeuren. Zo lang niet zeker was of de televisie werkelijk een succes zou zijn, benadrukte het elektronicaconcern dan ook stellig dat het een experiment betrof. Zo probeerde het de inkomsten uit de verkoop van radiotoestellen niet te verliezen. Bovendien was het zo dat niet alleen de toestellen duur zouden gaan worden, maar ook de programma's. Samenwerking tussen omroepen was dus een vereiste. Nederland was in die tijd een verzuilde samenleving en het omroepbestel was hierop geen uitzondering. De omroepen hoorden ieder bij een eigen zuil en hadden dan ook weinig behoefte aan samenwerking. Ook de overheid, die weinig vertrouwen had in het versnipperde bestel, zag niet veel kans om hier verbetering in te brengen. In de genoemde televisie-commissie waren de omroepen niet vertegenwoordigd, omdat ze voor de 'eer' hadden bedankt. Maar omdat de omroepen niet met elkaar wilden samenwerken en al helemaal niet met de industrie en de Bioscoopbond, die wel zitting hadden in de commissie, daalde het enthousiasme voor televisie van de kant van de omroepen enorm.

Na de oorlog kwamen de omroepen weer in oude vorm terug. Maar voor Philips was de

situatie wel veranderd. Zij had nieuwe opdrachten nodig. Bovendien was de televisie in andere landen wel al begonnen en er kwamen positieve reacties uit onder andere de Verenigde Staten en Groot-Brittannië. In maart 1948 begon Philips met het uitzenden van de eerste programma's in de regio Eindhoven. Er werden interviews gehouden, deskundigen gaven advies over van alles en nog wat en in 1949 werd de voetbalwedstrijd PSV-Eindhoven uitgezonden. In juli 1951, na 275 uitzendingen, zette Philips er echter een punt achter. Men verloor daar de belangstelling omdat 'alles wel zo'n beetje was gedaan'.¹ Hoewel de omroepen nog steeds niet enthousiast waren, richtte de overheid in dat jaar de Nederlandse Televisie Stichting (NTS) op. Zij kreeg de machtiging om algemene uitzendingen te gaan verzorgen. De omroepen AVRO, KRO, NCRV en VARA konden zelf, onder eigen verantwoording, gaan uitzenden. Het experiment verhuisde van Eindhoven naar een klein kerkje in Bussum, de Irene kerk, waar landelijke televisie gemaakt moest gaan worden. Er werd een Televisie Coördinatie Commissie ingesteld voor het bespreken en coördineren van de plannen van de afzonderlijke secties. Het weer mocht bijvoorbeeld niet door één omroep geclaimd worden en ook mochten artiesten en films niet te snel voor een tweede maal op de televisie komen. En in oktober 1951 was het dan eindelijk zover...

het begin

'Vandaag begint de televisie. Dat is een belangrijk feit, want de televisie zal, naast de radio, op den duur de Nederlandse huiskamer veroveren. Het oog is bovendien sneller geboeid dan het oor en de macht van de televisie op de geest mag niet onderschat worden'.² Dinsdag 2 oktober 1951 was de dag waarop de eerste landelijke televisie-programma's de lucht in gingen. De paar honderd mensen die zich in die tijd een ontvangst-toestel konden veroorloven, kregen een paar toespraken en het televisietoneel DE TOVERSPIEGEL voorgeschoteld. Vele anderen keken naar televisietoestellen in etalages of bij kennissen die wel over een apparaat beschikten. In grote delen van het land was de ontvangst slecht en bovendien kon bijvoorbeeld langrijdend verkeer de ontvangst storen. De eerste uitzending zorgde tevens voor enige opschudding omdat het 11-jarige acteurkje Louis Bouwmeester jr. bezoek kreeg van de arbeidsinspectie.

Dit was het aarzelende begin van de experimentele fase van de televisie, die twee jaar zou duren. De omroepen verdeelden de drie uur zendtijd per week door alle om de beurt een avond te vullen. Iedere dinsdag en de vrijdag avond was er een anderhalf uur durende uitzending, waarin zich halverwege ook nog eens een pauze bevond. Wat de kijkers te zien kregen was natuurlijk een innovatie. Maar alles was slechts op zeer kleine schaal. Dit was niet alleen het gevolg van geldgebrek, maar ook wilde men, zo vlak na de oorlog, de bestedingen van burgers niet aanmoedigen. Hoe meer programma's er op de televisie te zien zouden zijn, hoe meer mensen er immers een toestel aan zouden willen schaffen. De pauze in het programma was niet alleen ingesteld tegen de verwachte passiviteit, maar ook om storingen in het programma op te kunnen vangen. Daarnaast werd verwacht dat de pauze mensen bewuster zouden laten kiezen wat ze wilde kijken. Dit laatste bleek echter al snel een illusie. Iedereen, ongeacht politieke of religieuze achtergrond, keek naar alles, louter omdat het bewegende beelden betrof. Het televisietoestel bleef de hele avond aanstaan en had een sociaal karakter: het creëerde gezelligheid. Maar het bezit van een televisietoestel betekende ook ruzie, vetes en mensen die altijd op de stoep stonden om te komen kijken, wat tot gevolg had dat de huisvrouw ook 's avonds geen rust meer had.

ontwikkelingen 1951-1955

Hoewel weinigen verwacht hadden dat televisie een succes zou worden, was na twee jaar (experimentele) televisie wel duidelijk dat er geen weg meer terug was. De uitzendingen bleven nog steeds beperkt tot een paar avonden in de week. De zendtijd groeide van drie uur in 1951 tot zes uur in 1955. De uitzendingen werden aangevuld met de donderdag- en de zaterdagavond en kinderuitzendingen op de woensdagmiddag. Ook kwamen er steeds meer speciale uitzendingen bij gelegenheden als Prinsjesdag, Koninginnedag, sportwedstrijden (vooral voetbal) en in het kader van de Eurovisie. Ook kwam er veel meer regelmaat in de programmering, niet alleen doken de eerste series en magazines op, maar ook week men minder van het schema af. In de beginjaren werden veel aangekondigde programma's niet uitgezonden door te late levering, storingen, etc. En hoewel de televisie de radio nog lang niet ingehaald had, werd de informatie in de omroepgidsen steeds uitgebreider en preciezer.

Toch bleef het televisiebezit in Nederland ver achter in vergelijking met bijvoorbeeld Engeland en de Verenigde Staten. In 1955 was het televisiebezit beperkt tot een schamele vier procent van de bevolking. Dit was ook het logische gevolg van het geringe aantal zenduren. Er was te weinig om het voor de bevolking de moeite waard te maken tot de aanschaf van een duur toestel over te gaan. De uitbreiding van de zendtijd zou de verkoop stimuleren, evenals ook sportprogramma's en uitzendingen voor de jeugd. Aan het eind van de jaren vijftig nam zowel het aantal zenduren als het televisiebezit explosief toe. In 1956 begon de telerecording (het van het scherm opnemen van live-uitgezonden televisieprogramma's). Dit had als gevolg dat er uit de jaren na 1955 veel meer bewaard is gebleven dan ervoor. Zeker in de jaren zestig, waaraan ook in de literatuur veel meer aandacht wordt besteed.

programma's en programmering

Inhoudelijk hadden de omroepen zich nooit zo met televisieprogrammering beziggehouden. Er was vanuit gegaan dat de radiomensen nu met hun hoofd op de televisie zouden komen, zonder dat er wezenlijk iets aan de programma's moest worden gesleuteld. 'Wat ons tot dusverre bespaard bleef, bij de stem van de spreker ook de spreker te zien, wordt nu door de televisie wreed aangevuld: een weerspannige tong, die de alsmaar droger wordende lippen wil bevochtigen, de handen die steeds het natuurlijke steunpunt, de broekzak schijnen te willen opzoeken.'³ De formats kwamen dan ook regelrecht van de radio: lichte muziek, cabaret/variété, spelletjes en (aangekocht) drama. Sommige programma's (zoals de BONTE DINSDAGAVONDREIN van de AVRO) waren zelfs rechtstreeks overgenomen. Veel variëteit in de programma's was ten eerste technisch niet mogelijk en daarnaast legde de hoeveelheid zendtijd beperkingen op. De omroepen hadden twee uitzendingen in de week, die ze ook nog eens met zijn vijven moesten delen. De VPRO begon pas in april 1952 en zond niet zo vaak uit als de andere omroepen. Anderhalf uur per twee weken was voor een omroep niet genoeg om de eigen identiteit uit de dragen. Bovendien was het niet mogelijk om vervolgseries te brengen als het volgende deel pas op zijn vroegst twee weken later uitgezonden kon worden. Dit alles in tegenstelling tot bijvoorbeeld Groot-Brittannië, dat in 1955 over twee zenders beschikte, waarvan een commerciële, en waar dagelijks (zelfs overdag) werd uitgezonden. In Nederland was er zelfs, zeker in de eerste jaren, eens sprake van een 'zomerstop', waarin niet werd uitgezonden. Al spoedig begon men echter met het relayeren van programma's uit België en Engeland en in juni 1954 startten de Eurovisie-uitzendingen. Hierin kregen kijkers in Europa de kans te zien wat voor programma's de buurlanden maakten.

Vaste programmering begon in Nederland eigenlijk pas in 1955, toen programma's als CEES DE LANGE ONTVANGT (VARA), KROCODIL (KRO), POTTENKIJKEN BIJ E. NICHOLAS (KRO) en VENSTER (AVRO) regelmatig te zien waren. Ook de eerste kinderprogramma's als DAPPERE DODO (KRO) en SWIEBERTJE (NCRV) begonnen in 1955. De jeugd kreeg ook een vaste woensdagmiddag uitzending: elke week een half uurtje tussen vijf en half zes.

invloed van televisie

Toen de televisie net haar intrede had gedaan heerste er grote zorg over de vervlakking, vereenzaming en verloedering door de moderne massasamenleving. Gesteld werd dat televisie kijken is, in tegenstelling tot de radio, een zeer intensieve aangelegenheid was. Alle aandacht zou erdoor geabsorbeerd worden en daardoor zou de huisvrouw haar taken niet meer goed kunnen vervullen. Bovendien kregen televisiebezitters vaak mensen over de vloer, die mee wilden kijken en zodoende kreeg de huisvrouw helemaal geen rust meer. Ook vond men dat kinderen niet zomaar blootgesteld konden worden aan televisie. Niet alleen maakten ze hun huiswerk niet meer, maar ook konden ze concentratie-problemen krijgen op school, als ze de avond ervoor te lang televisie hadden gekeken. Daarnaast traden er ook nog eens problemen op met het gezichtsvermogen. Naast de bezorgdheid over de passiviteit door het vele televisiekijken, vielen ook de programma's niet in de smaak. Critici klaagden dat er teveel aan gemakkelijk vermaak te zien was. Hoewel de negatieve kanten vaak de gesprekken over televisie domineerden, waren velen zich er wel degelijk van bewust dat er ook goede kanten aan waren. Men had wel angst voor de fysieke, psychische en intellectuele weerloosheid, de verslaving en passiviteit, maar televisie kon ook gebruikt worden ter zelfontplooiing, educatie, het vergroten van politieke betrokkenheid en het stimuleren van een gezamenlijk gezinsleven binnenshuis gestimuleerd. In die jaren werd het gezin nog als hoeksteen van de samenleving gezien. Toch konden de critici eigenlijk alleen enthousiast worden over het journaal. Het journaal had een ontzuilende functie, het verenigde het Nederlandse volk. Maar dit betrof niet alleen het journaal: het medium televisie had een aantrekkingskracht op de mensen van alle rangen, klassen en zuilen. Tegelijkertijd keek men naar hetzelfde programma: katholieken keken naar uitzendingen van de VARA en socialisten naar die van de NCRV. De kijker had geen keuze, maar was ook zo gefascineerd door het medium dat de toestel elke uitzendingavond aan stond. Zo kreeg men ook de gelegenheid om een blik te werpen in de 'huiskamer' van de andere zuilen. Daarnaast was televisie, in tegenstelling tot bijvoorbeeld opera en concerten, een vorm van cultuur waaraan iedereen kon deelnemen.

Er werd gepleit om televisie aantrekkelijk te laten zijn voor groepen die in hun vrije tijd wilden ontspannen in plaats van zich continu te ontwikkelen. Ontspanning zou een soort democratisch grondrecht moeten zijn. J. Cals, destijds staatssecretaris van Onderwijs, Kunst en Wetenschappen, zei echter in zijn openingstoespraak al dat de televisie ook tot cultuurverspeiding en culturele opbouw zou kunnen meewerken. In de eerste jaren waren er dan ook veel programma's die cultureel verantwoord waren: theater, opera's, journaals en vooral leerzame programma's. Bij het naslaan van het overzicht op datum zal dit ook duidelijk blijken, een hedendaagse kijker zal er weinig kwaad in kunnen zien. Een onderzoek uit 1954 wees uit dat televisie het gezinsleven bevorderde en het uitgaansleven verminderde. Maar het was pas in de jaren zestig dat de televisie daadwerkelijk haar negatieve imago verloor bij de critici. De 'gewone' kijkers had de televisie allang voor zich gewonnen.

De pessimistische uitspraak van Erik de Vries waarmee deze inleiding begon is deels waar: uit de eerste jaren van de Nederlandse televisie is inderdaad maar bar weinig bewaard

gebleven. Een aantal journaals, hier en daar een documentaire, een interview en een enkel buitenlands programma. De telerecording kwam pas in 1956 echt op gang en videorecorders bestonden immers nog niet. Het gros van de programma's ging live de lucht in en van die uitzendingen zijn alleen foto's gemaakt die nog een beeld kunnen geven van de eerste uitzendingen. Maar bij wat dieper graven blijkt dat er wel degelijk oud materiaal bewaard is. Op het moment dat deze werkuitgave het licht ziet, kan er al weer nieuw materiaal uit het begin van de jaren vijftig zijn opgedoken. Het wordt tijd dat uitspraken als 'er is toch niks meer uit die tijd' niet meer voor lief worden genomen en er ook meer daadwerkelijk naar de programma's uit de periode 1951-1955 wordt gekeken.⁴

Noten

- 1.. 'Jules Verne in Eindhoven', in: *NRC-Handelsblad*, 14 maart 1998
- 2.. Krantenknipsel, 2-10-1951, in: NAA-Omroepmuseum
- 3.. Krantenknipsel, ongedateerd, in: NAA-Omroepmuseum
- 4.. Voor een beeld van de geschiedenis van televisie in Nederland en verdere literatuurverwijzingen zie: H. Wijfjes (red.), *Omroep in Nederland: Vijfenzeventig jaar medium en maatschappij, 1919-1994*, Zwolle: Waanders Uitgeverij, 1995

- 1.. 'Jules Verne in Eindhoven', in: *NRC-Handelsblad*, 14 maart 1998
- 2.. Krantenknipsel, 2-10-1951, in: NAA-Omroepmuseum
- 3.. Krantenknipsel, ongedateerd, in: NAA-Omroepmuseum
- 4.. Voor een beeld van de geschiedenis van televisie in Nederland en verdere literatuurverwijzingen zie: H. Wijfjes (red.), *Omroep in Nederland: Vijfenzeventig jaar medium en maatschappij, 1919-1994*, Zwolle: Waanders Uitgeverij, 1995